

Uchwała¹
z dnia 6 listopada 1991 r.
(W. 2/91)

w sprawie wykładni przepisów: art. 33 ust. 6 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym, art. 16¹ ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym, art. 59 § 6 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i praw o notariacie.

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie:

Przewodniczący: prezes TK Mieczysław Tyczka

Sędziowie TK: Tomasz Dybowski
Kazimierz Działocha
Henryk Groszyk
Leonard Łukaszuk
Wojciech Łączkowski
Remigiusz Orzechowski (sprawozdawca)
Janina Zakrzewska
Andrzej Zoll

po rozpatrzeniu, na posiedzeniu w dniu 6 listopada 1991 r., w trybie art. 11a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 22, poz. 98 z późn. zm.), wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni przepisów:

- art. 33 ust. 6 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 1990 r. Nr 26, poz. 153 i z 1990 r. Nr 53, poz. 306),
- art. 16¹ ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 22, poz. 98, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1989 r. Nr 34, poz. 178 i Nr 73, poz. 436, z 1990 r. Nr 3, poz. 16, Nr 6, poz. 35 i Nr 34, poz. 198 oraz z 1991 r. Nr 7, poz. 24 i Nr 83 poz. 371),
- art. 59 § 6 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1990 r. Nr 23, poz. 138 oraz Nr 34, poz. 198 i Nr 53, poz. 306),
- art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 73, poz. 436),

w szczególności przez wyjaśnienie:

- 1) charakteru i roli prawa powrotu sędziego na zajmowane poprzednio stanowisko lub alternatywnego prawa otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu,
- 2) pojęcia i zakresu “przeszkód prawnych” uzasadniających odmowę korzystania z praw wyżej określonych,
- 3) pojęć “stanowisko zajmowane poprzednio” i “stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu”,
- 4) kto (jaki organ) i przy zachowaniu jakiego trybu może podejmować decyzje o przywróceniu sędziego na stanowisko poprzednio zajmowane lub o zapewnieniu mu stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu,
- 5) czy i jakie prawo do obrony przysługuje w powyższych sprawach sędziemu, w szczególności w wypadku decyzji nie uwzględniającej jego wniosku w sprawie powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu,

¹ tekst sentencji - Dz.U. Nr 112, poz. 490

ustalili,

co następuje:

1) wynikające z powyższych przepisów prawo powrotu sędziego na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu w związku z:

- odwołaniem na skutek zrzeczenia się dotychczasowego stanowiska sędziego Sądu Najwyższego, sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego, sędziego sądu powszechnego oraz sędziego Trybunału Konstytucyjnego,

- upływem kadencji sędziego Trybunału Konstytucyjnego,

- niepowołaniem na sędziego Sądu Najwyższego sędziego Sądu Najwyższego kadencji, która upłynęła w dniu 30 czerwca 1990 r.,

stanowi w swojej treści zagwarantowane przez wspomniane przepisy ustawowe prawo podmiotowe sędziów wymienionych wyżej sądów i sędziów Trybunału Konstytucyjnego; prawo to obejmuje powrót na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie, jak też powrót na poprzednio zajmowane inne stanowisko poza strukturą sądów, bądź otrzymanie stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu; odnosi się do sędziów, którzy na skutek zrzeczenia się dotychczas zajmowanego stanowiska sędziowskiego odwołani zostali po wejściu w życie tych przepisów, a gdy prawo to łączy się z upływem kadencji - odnosi się do sędziów, których upływ kadencji ma miejsce po wejściu w życie wspomnianych przepisów; realizacja tego prawa następuje w wyniku wniosku w tej sprawie zainteresowanego sędziego wobec właściwego w tych sprawach organu, złożonego w formie pisemnej, najpóźniej bezpośrednio po odwołaniu z zajmowanego dotychczas stanowiska bądź bezpośrednio po upływie kadencji;

2) w wypadku, gdy w grę wchodzi powrót sędziego na zajmowane poprzednio stanowisko sędziowskie odmowa powołania na takie stanowisko z powodu istnienia "przeszkód prawnych" może mieć miejsce jedynie w wypadku niespełnienia przez zainteresowanego wymagań ustawowych o charakterze osobistym, warunkujących powołanie na to stanowisko;

3) przez użyte w przepisach objętych niniejszą wykładnią określenie "stanowisko zajmowane poprzednio" w odniesieniu do zajmowanego poprzednio stanowiska sędziowskiego rozumieć należy stanowisko sędziowskie w konkretnym sądzie, w którym orzekał zainteresowany przed powołaniem (wybraniem) go na zajmowane ostatnio stanowisko sędziowskie, z którego został następnie odwołany na skutek zrzeczenia się tego stanowiska, bądź gdy stanowisko, na które został powołany (wybrany), wygasło na skutek upływu kadencji; określenie "stanowisko zajmowane poprzednio" w odniesieniu do poprzedniego zajmowanego stanowiska sędziowskiego nie obejmuje stanowisk o charakterze funkcyjnym (prezesa, wiceprezesa, przewodniczącego wydziału); w kwestii użytego w przepisach objętych niniejszą wykładnią określenia "stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu" należy przede wszystkim przyjąć, iż prawo do otrzymania takiego stanowiska jest prawem zastępczym w stosunku do prawa powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio i wchodzi w grę, gdy mimo braku przeszkód prawnych nie może być z innych istotnych i obiektywnych przyczyn zrealizowane prawo powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio; spełnianie przez zainteresowanego wymogów osobistych do powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio stanowi podstawę do otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu; może być powierzony za zgodą zainteresowanego; w strukturze organizacyjnej sądów określenie "stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu" oznacza stanowisko sędziowskie w innym sądzie tego samego rzędu;

4) powrót sędziego na stanowisko sędziowskie zajmowane poprzednio lub otrzymanie stanowiska sędziowskiego równorzędnego poprzednio zajmowanemu następuje w drodze powołania przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa; wniosek zainteresowanego w sprawie powrotu na stanowisko poprzednio zajmowane lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu przedkładany jest bezpośrednio Krajowej Radzie Sądownictwa; Krajowa Rada Sądownictwa nie może odmówić przedstawienia wniosku w tej sprawie Prezydentowi RP, zaś Prezydent RP nie może odmówić powołania zainteresowanego na stanowisko sędziowskie zajmowane poprzednio lub na stanowisko sędziowskie równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma po temu przeszkód prawnych; wnioski zainteresowanych o powrót na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie lub o powierzenie stanowiska sędziowskiego równorzędnego poprzednio zajmowanemu KRS rozpatruje zgodnie z art. 1 ust. 2 i art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa

(Dz.U. Nr 73, poz. 435 i z 1990 r. Nr 53, poz. 306), w trybie ustalonym dla działania Rady przez tę ustawę oraz w wydanym na jej podstawie (art. 10 ust. 2) regulaminie o szczegółowym trybie działania Rady; jednym ze składników wspomnianego szczegółowego trybu działania Rady powinien być wymóg formy pisemnej zarówno gdy chodzi o wnioski przedstawione Prezydentowi RP w kwestii powoływania na stanowiska sędziowskie, jak też gdy chodzi o informowanie zainteresowanych o stanowisku Rady do składanych jej wniosków w kwestii powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie lub otrzymania stanowiska sędziowskiego równorzędnego stanowisku poprzednio zajmowanemu, a w wypadku dostrzeżenia przez Radę istniejących po temu przeszkód prawnych - wymóg równoczesnego poinformowania o istnieniu tych przyczyn oraz o odmowie z tego powodu przedstawienia wniosku w sprawie powołania zainteresowanego na nowe stanowiska sędziowskie;

5) postępowanie przed Krajową Radą Sądownictwa w sprawach objętych niniejszą wykładnią w świetle przepisów ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa jest swoistym postępowaniem jednoinstancyjnym, nie przewidującym ex lege ani zwyczajnych, ani nadzwyczajnych środków prawnych od rozstrzygnięć Rady; ta ostatnia okoliczność nakłada na Radę obowiązek szczególnej wnikliwości w prowadzeniu postępowania wyjaśniającego, poprzedzającego podjęcie rozstrzygnięcia, w celu wyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy, w tym w razie potrzeby z udziałem zainteresowanego; zarazem ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa nie zawiera jakichkolwiek ograniczeń w kwestiach zmiany przez Radę swoich uchwał zawierających ujawnione po ich podjęciu błędne rozstrzygnięcia, rodzące ujemne konsekwencje dla zainteresowanego; na tej zasadzie nie można wyłączyć dopuszczalności żądania przez zainteresowanego ponownego rozpatrzenia negatywnie rozstrzygniętej sprawy powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu, a w konsekwencji ponownego rozpatrzenia sprawy przez Radę.

UZASADNIENIE

I

We wniosku z dnia 28 lutego 1991 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpiła o udzielenie powszechnie obowiązującej wykładni przepisów:

- art. 59 § 6² ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1990 r. Nr 23, poz. 138 oraz Nr 34, poz. 198 i Nr 53, poz. 306) w brzmieniu: "6. Sędzia odwołany z powodu wymienionego w § 1 pkt 1 (odwołanie na skutek zrzeczenia się przez sędziego zajmowanego stanowiska - TK) ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma innych przeszkód prawnych". Przepis ten stosuje się również do sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego, w związku z odesłaniem przez ustawę o NSA (art. 10) w sprawach nie unormowanych w tej ustawie do ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych RPO stwierdza we wniosku, iż wspomniany przepis art. 59 § 6 ma zastosowanie także do sędziów Sądu Najwyższego, na skutek normy odsyłającej w ustawie o Sądzie Najwyższym (art. 61) w sprawach nie unormowanych w tej ustawie - do ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. Jest to jednak twierdzenie błędne, jako że ustawa o Sądzie Najwyższym kwestię tę normuje samodzielnie. Przepis art. 33 ust. 6 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 1990 r. Nr 26, poz. 153 i Nr 53, poz. 306) stanowi mianowicie, co następuje: "6. Sędzia Sądu Najwyższego odwołany z powodów wymienionych w ust. 1 pkt 1 (odwołanie na skutek zrzeczenia się przez sędziego stanowiska - TK) ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma innych przeszkód prawnych, jak również ma prawo uzyskać wpis na listę adwokatów bez ograniczeń przewidzianych w ustawie o adwokaturze w stosunku do innych sędziów". Nie wchodzi zatem w grę odesłanie do ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, na które powołuje się RPO;

- art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 73, poz. 436), w brzmieniu: "1. Sędzia Sądu Najwyższego kadencji trwającej w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy, który nie zostanie powołany na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego, ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne

² RPO mylnie powołała oznaczenie tego przepisu jako ust. 5, nie uwzględniając zmiany jego oznaczenia (vide Dz.U. z 1990 r. Nr 53, poz. 306).

poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma przeszkód prawnych”. RPO wymienia we wniosku wprawdzie cały art. 11, jednakże z jego uzasadnienia wynika, iż ma na myśli jedynie przepis art. 11 ust. 1 ;

- art. 16¹ ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 22, poz. 98, z późn. zm.), w brzmieniu: “Art. 16¹. Członek Trybunału Konstytucyjnego po zakończeniu kadencji ma prawo powrócić na poprzednio zajmowane stanowisko lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma przeszkód prawnych”,

w szczególności przez wyjaśnienie:

1) charakteru i roli prawa powrotu sędziego na zajmowane poprzednio stanowisko lub alternatywnego prawa do otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu,

2) pojęcia i zakresu “przeszkód prawnych”, uzasadniających odmowę korzystania z praw wyżej określonych,

3) pojęć “stanowisko poprzednio zajmowane” i “stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu”,

4) kto (jaki organ) i przy zachowaniu jakiego trybu może podejmować decyzję o przywróceniu sędziego na stanowisko poprzednio zajmowane lub o zapewnieniu mu stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu,

5) czy i jakie prawo do obrony przysługuje w powyższych sprawach sędziemu, w szczególności w wypadkach decyzji nie uwzględniającej jego wniosku.

II

1. W uzasadnieniu wniosku RPO przypominała przede wszystkim, iż prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko lub prawo otrzymania stanowiska równorzędnego weszło do sądowego prawa ustrojowego po raz pierwszy w art. 23 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym. Utrzymane zostało następnie w art. 38 ust. 5 (obecnie art. 33 ust. 6) ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym. Znalazło następnie swój wyraz także w art. 59 ust. 6 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (ma zastosowanie także do sędziów NSA) oraz w art. 16 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym. Ujęte zostało wreszcie w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...), odnoszącym się do sędziów SN kadencji trwającej w dniu wejścia w życie tej ustawy, nie powołanych po upływie tej kadencji na sędziów SN.

2. W nawiązaniu do tych unormowań RPO wyraża pogląd, że prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko lub prawo otrzymania stanowiska równorzędnego zdaje się obecnie zasługiwać na zaliczenie go - obok prawa do niezawisłości, nieusuwalności i nieprzenoszalności - do jednego z dalszych atrybutów sędziowskich. Stało się normą powszechną. Ma charakter prawa niezbywalnego i powinno być konsekwentnie realizowane tak co do litery, jak i ducha tego prawa.

3. W kwestii pojęcia i zakresu “przeszkód prawnych” uzasadniających odmowę powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko lub otrzymania stanowiska równorzędnego RPO opowiada się przede wszystkim za ustaleniem w wykładni, iż odmowa taka może mieć miejsce tylko w wypadku niespełnienia przez zainteresowanego wymagań ustawowych warunkujących powołanie na określone stanowisko.

Przewiduje zarazem trudności ze zobiektywizowaniem niektórych z tych wymagań, jak np. “nieskazitelność charakteru”.

Podnosi też wątpliwość, czy do przeszkód tego rodzaju mogą być zaliczone inne jeszcze okoliczności, takie jak np. aktualny brak etatu bądź wiek przedemerytalny zainteresowanego.

4. W kwestii znaczenia pojęć “stanowisko zajmowane poprzednio” oraz “stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu” RPO wyłącza z zakresu tych pojęć przede wszystkim zajmowane poprzednio stanowiska funkcyjne (np. przewodniczącego wydziału), jako że tego rodzaju funkcje nie są trwałym elementem stanowiska sędziowskiego i powierzane są w szczególnym trybie.

Gdy chodzi o “stanowisko zajmowane poprzednio” w ocenie RPO wyjaśnienia wymaga, czy pojęcie to obejmuje stanowisko sędziowskie, w którym sędzia orzekał poprzednio, czy także zarazem stanowisko w tym samym co poprzednio wydziale tego sądu.

W kwestii pojęcia “stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu” RPO opowiada się przede wszystkim za ustaleniem w wykładni, iż prawo do otrzymania takiego stanowiska jest prawem zastępczym w stosunku do prawa powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko. Po wtóre - za przyjęciem, iż stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu obejmuje także analogiczne stanowisko w innym sądzie tego samego rzędu.

5. Konstatując, iż żadna z wymienionych wyżej ustaw ustanawiających prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko (otrzymania stanowiska równorzędnego) nie zawiera przepisów o właściwości organów do orzekania w tych sprawach ani też przepisów procesowych w tym zakresie, RPO opowiada się za wypełnieniem niewątpliwej luki prawnej w tych materiałach w drodze wykładni, poprzez wskazanie na przepisy ogólne odnoszące się do powoływania sędziów sądów powszechnych jako mające zastosowanie także w sprawach powrotu sędziów na poprzednio zajmowane stanowisko lub otrzymania stanowiska równorzędnego, z określonymi jedynie modyfikacjami, wynikającymi z istoty prawa powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko.

RPO widzi przy tym istotną różnicę w sytuacji sędziów SN objętych przepisem art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...), zajmujących stanowiska sędziowskie przed powołaniem ich na sędziów SN, oraz sędziów pozostałych, w tym sędziów TK.

W pierwszym wypadku, wbrew obecnej praktyce w tej mierze, brak jest - w ocenie RPO - podstaw prawnych do ponownej nominacji sędziego na stanowisko sędziowskie w wypadku jego powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko, bądź do powierzenia mu stanowiska równorzędnego, jako że sędziowie ci, z upływem kadencji, nie utracili stanowiska sędziowskiego uprzednio zajmowanego.

W drugim wypadku, w związku ze zrzeczeniem się stanowiska sędziowskiego, w tym w związku ze zrzeczeniem się dotychczasowego stanowiska sędziowskiego na skutek wyboru na członka TK, warunkiem powrotu na poprzednie stanowisko (otrzymania stanowiska równorzędnego) powinna być ponowna nominacja na określone stanowisko sędziowskie.

Postępowanie w sprawie powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie zapoczątkować powinien, zdaniem RPO, wniosek zainteresowanego, skierowany do sądu “macierzystego”, w którym poprzednio orzekał zainteresowany.

Wniosek zaopiniowany przez prezesa tego sądu, a następnie przez właściwe ogólne zgromadzenie sędziów, podlega rozpatrzeniu przez Krajową Radę Sądownictwa, z pewną wszak modyfikacją ogólnego trybu rozpatrywania tego rodzaju spraw.

Wychodząc mianowicie z założenia, iż chodzi tu o realizację przysługującego sędziemu prawa powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko, nie zaś o ubieganie się o takie stanowisko po raz pierwszy, wnioskowi sędziego powinien być w każdym wypadku nadany bieg, po wtóre - wniosek podlega przedłożeniu Krajowej Radzie Sądownictwa bez względu na treść opinii organów opiniujących wniosek.

Krajowa Rada Sądownictwa miałaby być organem ostatecznie rozstrzygającym o braku przeszkód prawnych do powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko lub do otrzymania stanowiska równorzędnego, a w wypadku oceny pozytywnej - organem obowiązany do wystąpienia o powołanie sędziego na takie stanowisko.

Wedle stanowiska RPO, bez względu na treść oceny (pozytywna, negatywna), Krajowa Rada Sądownictwa miałaby uzewnętrznić swoje stanowisko w formie decyzji indywidualnej, zawierającej uzasadnienie, której adresatem miałby być zainteresowany.

RPO opowiada się wreszcie za ustaleniem w wykładni, iż w razie decyzji negatywnej - zainteresowanemu służy swoisty środek prawny w postaci żądania ponownego rozpatrzenia sprawy przez Krajową Radę Sądownictwa.

Uzasadnienia takiego rozwiązania RPO upatruje w ogólnie honorowanej w naszym systemie prawnym zasadzie dwuinstancyjnego postępowania przed organami państwowymi (sądami, innymi organami państwowymi) oraz w braku w ustawie o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz Konstytucji RP przepisów wyłączających prawo sędziego do obrony swoich interesów.

III

1. Do wniosku ustosunkował się Prokurator Generalny, wnosząc o nieudzielanie wykładni wymienionych przepisów, jako że nie budzą one wątpliwości w toku ich praktycznego stosowania, a gdy chodzi o zaskarżalność negatywnych decyzji KRS - nie jest to problem wykładni, lecz ewentualnie przedsięwzięć legislacyjnych.

W ocenie Prokuratora Generalnego - istotą wniosku RPO są przepisy dotyczące zapewnienia zatrudnienia sędziom, którzy ze względu na:

- 1) upływ kadencji (sędziowie TK oraz sędziowie SN kadencji, która upłynęła 30 czerwca 1990 r.),
- 2) rezygnację z zajmowanego stanowiska (sędziowie sądów powszechnych, NSA oraz SN powołani poczynając od dnia 1 lipca 1990 r.)

przestali zajmować dotychczasowe stanowiska.

Rzecznik Praw Obywatelskich przyjmuje błędnie - twierdzi Prokurator Generalny - jakoby przepis art. 59 § 6³ usp zapewniał sędziemu, który w przeszłości zrzekł się swojego stanowiska, prawo powrotu do pracy sędziowskiej, jeżeli nie ma po temu przeszkód prawnych.

W istocie rzeczy chodzi natomiast o powrót sędziego na stanowisko niesędziowskie, zajmowane przed powołaniem go na sędzię. Chodzi tu przykładowo o stanowiska: profesora, prokuratora, adwokata, radcy prawnego oraz o stanowiska zajmowane w naczelnych i centralnych organach administracji państwowej.

W konsekwencji, w ocenie Prokuratora Generalnego, sędzia, który zrzeka się swojego stanowiska i pragnie powrócić do zawodu sędziego, musi poddać się ogólnej procedurze oceny i powołania na stanowisko sędziego.

Wszystkie te okoliczności przemawiają - w ocenie Prokuratora Generalnego - za poglądem, iż przepis art. 59 § 6 usp dotyczy powrotu sędziów, którzy zostali odwołani z zajmowanego stanowiska sędziowskiego na skutek zrzeczenia się tego stanowiska, na zajmowane poprzednio stanowisko niesędziowskie.

Prokurator Generalny stwierdza ponadto, iż z wniosku RPO nie wynika, aby w odniesieniu do omawianych przepisów wystąpiły rozbieżności w ich stosowaniu w praktyce, co stanowi przesłankę ustalenia przez TK powszechnie obowiązującej wykładni określonych przepisów.

Nie znajdują w związku z tym podstaw do udzielania takiej wykładni w stosunku do przepisów objętych wnioskiem RPO.

Osobnym zagadnieniem jest podniesiona we wniosku RPO zaskarżalność decyzji negatywnych KRS. Nie ma ona jednakże związku z przepisami art. 59 § 6 usp, art. 16¹ ustawy o Trybunale Konstytucyjnym i art. 11 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...). Zagadnienie to wykracza przy tym poza granice wykładni. Może być tylko przedmiotem ewentualnej regulacji ustawowej.

2. Ze stanowiskiem Prokuratora Generalnego, w piśmie procesowym z dnia 14 sierpnia 1991 r., podjęła polemikę Rzecznik Praw Obywatelskich. Przedstawiła przede wszystkim istotę trzech skierowanych do niej skarg, dotyczących łącznie czterech sędziów ubiegających się o powrót na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie bądź otrzymanie stanowiska równorzędnego, wskazujących na istnienie istotnych rozbieżności w sferze stosowania tych przepisów w praktyce. Stanowiły one inspirację do wystąpienia o udzielenie wykładni przepisów objętych wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich. Potwierdzają one, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, wbrew poglądom Prokuratora Generalnego, potrzebę ustalenia wykładni tych przepisów. Rzecznik Praw Obywatelskich nie podzieliła też wykładni Prokuratora Generalnego przepisu art. 59 § 6 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, podtrzymując swoje zapatrywania w tym względzie wyrażone we wniosku o udzielenie wykładni.

3. Do wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o udzielenie wykładni, na prośbę Trybunału Konstytucyjnego, odniosła się także Krajowa Rada Sądownictwa.

³ Prokurator Generalny powołuje przepis art. 59 § 5, nie uwzględniając zmiany oznaczenia tego przepisu.

Koncentrując się w swojej wypowiedzi na treści art. 59 § 6 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz art. 33 ust. 6 ustawy o Sądzie Najwyższym, Krajowa Rada Sądownictwa ustosunkowała się do sprawy powrotu sędziego, który zrzekł się ostatnio zajmowanego stanowiska, na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie.

W ocenie Krajowej Rady Sądownictwa - wynikające ze wspomnianych przepisów prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko odnosi się wyłącznie do wypadków odwołania sędziego na skutek zrzeczenia się przez niego dotychczas zajmowanego stanowiska oraz zadeklarowania chęci powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko. Nie odnosi się natomiast do wszystkich innych wypadków zrzeczenia się zajmowanego stanowiska sędziowskiego, a następnie ubiegania się o uzyskanie ponownie stanowiska sędziowskiego. W tym ostatnim wypadku uzyskanie stanowiska sędziego następuje w ogólnie obowiązującym trybie dla osób ubiegających się o uzyskanie stanowiska sędziego.

Z przekazanej równocześnie przez Krajową Radę Sądownictwa Trybunałowi szczegółowej opinii w tej sprawie członka Rady sędziego Jacka Gudowskiego wynika jednoznacznie, iż w wypadku zrzeczenia się przez sędziego dotychczas zajmowanego stanowiska, z równoczesnym zamiarem powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie, nie wchodzi w grę ani tryb przeniesienia sędziego na inne miejsce służbowe, przede wszystkim ze względu na wynikający z aktu powołania sędziego zakres jego jurysdykcji rzeczowej i miejscowej, ani też przyjęcie założenia, iż zrzeczenie się stanowiska sędziego sądu wyższego rzędu powoduje automatycznie "odrodzenie się" stanowiska w sądzie niższego rzędu. Zakresy władzy sądowniczej sędziów różnej rangi wyłączają się bowiem wzajemnie. Na rozłączność tę nie ma też wpływu fakt, że sędziowie ci działają niekiedy na tym samym terenie. Dla rozważanej kwestii ma też znaczenie fakt, iż w praktyce powołań sędziowskich przyjmuje się, że powołanie sędziego na stanowisko sędziowskie wyższego rzędu jest równoznaczne z odwołaniem ze stanowiska dotychczas zajmowanego.

W konsekwencji, w ocenie Krajowej Rady Sądownictwa, zrzeczenie się przez sędziego zajmowanego dotychczas stanowiska powoduje jego odwołanie na wniosek tej Rady. Jeżeli sędzia wyraża zarazem wolę powrotu na stanowisko sędziowskie zajmowane poprzednio, do rozważenia pozostaje jedynie kwestia trybu, w jakim na to stanowisko miałyby powrócić.

W tej ostatniej materii decydujące znaczenie mają przepisy art. 59 § 6 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz art. 33 ust. 6 ustawy a Sądzie Najwyższym.

Mają one charakter gwarancyjny i zapewniają sędziom swobodę i bezpieczną rezygnację w każdym czasie z zajmowanego stanowiska sędziowskiego oraz powrót na poprzednio zajmowane stanowisko, jeżeli nie ma przeszkód prawnych.

Powstaje problem, jak pogodzić powyższe prawo sędziego z pozostałymi przepisami ustrojowymi oraz przepisami ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. Nr 73, poz. 435 ze zm.).

W tym względzie trzeba przede wszystkim wyraźnie zaznaczyć, że żaden przepis wspomnianej ustawy nie ogranicza kompetencji Krajowej Rady Sądownictwa do rozpatrywania kandydatur na stanowiska sędziów i przedstawiania ich Prezydentowi RP z wnioskiem o powołanie (art. 2 pkt 1) tylko do osób zgłaszanych przez zgromadzenia ogólne sędziów. Wprawdzie przepis art. 3 ust. 1 określa organy uprawnione do zgłaszania kandydatur na stanowiska sędziów, można jednak przyjąć, że treść tego przepisu nie narusza gwarancji płynących z przepisów art. 59 § 6 prawa o usp i art. 33 ust. 6 ustawy o Sądzie Najwyższym. Dotyczy on bowiem zupełnie innej kwestii, tzn. wyłaniania kandydatów na sędziów oraz kandydatów do awansu sędziowskiego, a nie realizacji praw zastrzeżonych dla sędziów przepisami o charakterze gwarancyjnym. Można więc rzec, że zarówno dyspozycje, jak i pola semantyczne przepisów art. 3 ust. 1 ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz przepisów art. 59 § 6 prawa o usp i art. 33 ust. 6 ustawy o Sądzie Najwyższym nie zachodzą na siebie wzajemnie ani nie wyłączają się.

Płynie stąd wniosek, że gdy wynika to z przepisu szczególnego, Krajowa Rada Sądownictwa może przedstawić Prezydentowi RP wniosek o powołanie na stanowisko sędziego osoby nie zgłoszonej przez zgromadzenie danego sądu.

Podobny do omawianego wyjątek występuje w ustawie z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym. Na tle art. 16¹, w związku z art. 13 ust. 5 i 14 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, trzeba przyjąć, że sędzia

powołany w skład Trybunału Konstytucyjnego ma zagwarantowane prawo powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie bez potrzeby zgłaszania jego kandydatury przez zgromadzenie właściwego sądu.

Z rozważań tych wynika, iż w wypadku zrzeczenia się przez sędziego zajmowanego stanowiska i równoczesnego wyrażenia woli powrotu na stanowisko sędziowskie w sądzie niższego rzędu zajmowane poprzednio Krajowa Rada Sądownictwa podejmuje uchwałę w przedmiocie odwołania sędziego z zajmowanego stanowiska oraz powołania na stanowisko sędziowskie zajmowane poprzednio i wnioski w tym zakresie przedstawia Prezydentowi RP.

Należy też uznać, że Krajowa Rada Sądownictwa nie mogłaby, przy braku przeszkód prawnych, odmówić podjęcia uchwały o przedstawieniu Prezydentowi RP wniosku o powołanie na poprzednio zajmowane stanowisko, tak jak - związana przepisem prawa - nie może np. odmówić uchwalenia wniosku o odwołanie sędziego w okolicznościach wynikających z art. 59 § 1 prawa o usp.

IV

1. Dla rozpatrzenia sprawy wykładni przepisów objętych wnioskiem RPO istotne wydaje się przesłedzenie rozwoju instytucji "powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko". Pozwoli to na pełniejsze zrozumienie istoty tego prawa.

Pojawiło się ono, jak słusznie zauważa RPO, po raz pierwszy w art. 23 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 11, poz. 54), w brzmieniu: "Sędzia Sądu Najwyższego nie wybrany na następną kadencję tego sądu ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne: sędziego, prokuratora, arbitra w państwowym arbitrażu gospodarczym lub stanowisko w administracji państwowej. W stosunku do takiego sędziego nie stosuje się ograniczeń przewidzianych w art. 44 ustawy z dnia 27 czerwca 1950 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1959 r. Nr 8, poz. 41)".

Przepis ten z niewielkimi zmianami, głównie natury redakcyjnej, przejęty został przez art. 38 ust. 5 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 54, poz. 241), w brzmieniu: "art. 38 ust. 5. Sędzia Sądu Najwyższego nie powołany na nową kadencję lub odwołany z powodów wymienionych w ust. 1 pkt 1 i 2⁴ ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma przeszkód prawnych, jak również ma prawo uzyskać wpis na listę adwokatów bez ograniczeń przewidzianych w ustawie o adwokaturze w stosunku do innych sędziów".

Następnie wymienianą przez nas już wcześniej ustawą z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...) (Dz.U. Nr 73, poz. 436), w przepisie tym skreślone zostały wyrazy "nie powołany na nową kadencję lub" oraz wyrazy "i 2"; zarazem w ogłoszonym w Dz.U. z 1990 r. Nr 26, poz. 153 tekście jednolitym ustawy o SN art. 38 otrzymał oznaczenie art. 33. Wreszcie ustawą z dnia 13 lipca 1990 r. o powołaniu sądów apelacyjnych (...) (Dz.U. Nr 53, poz. 306), w związku z dodaniem w interesującym nas art. 33 nowego ustępu 3, przepisowi ust. 5 nadane zostało oznaczenie ust. 6.

W konsekwencji tych zmian przepis art. 33 ust. 6 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym stanowi obecnie co następuje:

"Art. 33 ust. 6. Sędzia Sądu Najwyższego odwołany z powodów wymienionych w ust. 1 pkt 1 ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma innych przeszkód prawnych, jak również ma prawo uzyskać wpis na listę adwokatów bez ograniczeń przewidzianych w ustawie o adwokaturze w stosunku do innych sędziów".

Równoległe z nowelą ustawy z 1984 r. o Sądzie Najwyższym dokonana wspomnianą wyżej ustawą z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...), tą samą ustawą dodany został w ustawie z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych m. in. nowy przepis, mianowicie § 5 w art. 62, w brzmieniu:

⁴ W pkt 1 chodzi o zrzeczenie się przez sędziego stanowiska sędziego SN, zaś pkt 2 o podjęcie pracy na stanowisku, którego nie można łączyć ze stanowiskiem sędziego.

“Art. 62. § 5. Sędzia odwołany z powodu wymienionego w § 1 pkt 1⁵ ma prawo powrócić na stanowiska zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma innych przeszkód prawnych”.

Przepis ten w tekście jednolitym tej ustawy (Dz.U. z 1990 r. Nr 23, poz. 138) otrzymał oznaczenie art. 59 § 5, a po jej nowelizacji wymienioną już wcześniej ustawą z dnia 13 lipca 1990 r. (Dz.U. Nr 53, poz. 306) - oznaczenie art. 59 § 6.

Ustawą z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...) dodany został też w ustawie z dnia 23 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym art. 16¹, w brzmieniu:

“Art. 16*. Członek Trybunału Konstytucyjnego po zakończeniu kadencji ma prawo powrócić na poprzednio zajmowane stanowisko lub otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli nie ma przeszkód prawnych”.

2. Z dokonanego wyżej przeglądu przepisów dotyczących prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko wynika przede wszystkim, iż wykładnia Trybunału Konstytucyjnego dotycząca tej kwestii powinna objąć następujące przepisy, wyliczone w kolejności dojścia do skutku ustaw, w których są one ujęte:

- art. 33 ust. 6 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym,
- art. 16¹ ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym,
- art. 59 § 6 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych,
- art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i Prawo o notariacie.

Uwzględniając ten stan rzeczy, Trybunał Konstytucyjny objął swoją wykładnią wszystkie wymieniane wyżej przepisy.

Po wtóre, kierując się treścią wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, koncentrującego się na kwestiach dotyczących prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie, Trybunał Konstytucyjny w swojej wykładni wypowiedział się bezpośrednio w tych kwestiach. Oznacza to, iż wykładnia nie zajmuje się w konsekwencji bezpośrednio kwestiami dotyczącymi prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko poza strukturą sądów. Z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich nie wynika, aby w tej ostatniej kwestii występowały rozbieżności wymagające wyjaśnienia w drodze wykładni, nie mówiąc o tym, iż taka uniwersalna, wszechogarniająca wykładnia ujęta w jednej uchwale nie byłaby z różnych względów celowa. Jednak mimo zacieśnienia zakresu wykładni do kwestii powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie, w dwóch wypadkach wychodzi ona poza tę sferę, a mianowicie w wypadkach ustalenia: - charakteru i roli prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko (pkt 1 sentencji), - pojęcia “stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu” (pkt 3 sentencji).

Ustalenia wykładni w tych kwestiach odnoszą się także do powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko poza strukturą sądów.

3. Z dokonanego wyżej w pkt 1 przeglądu przepisów dotyczących prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko wynika także szereg wniosków natury ogólnej.

Po pierwsze, na gruncie prawa sądowego prawo to, początkowo związane jedynie z kadencyjnością Sądu Najwyższego, poczynając od nowelizacji ustawą z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...) m. in. ustawy z 1984 r. o Sądzie Najwyższym oraz ustawy z 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych stało się normą prawną obejmującą ogół sędziów: Sądu Najwyższego, sądów powszechnych oraz NSA. Od tego czasu prawo to oderwane zostało od kadencyjności jakiegokolwiek sądu, jako że zniesiona została, utrzymywana do tego czasu, kadencyjność SN. Z przyjętych w tym zakresie rozwiązań prawnych wynika, iż zniesienie kadencyjności nie było dla upowszechnienia tej instytucji okolicznością najważniejszą. Zamysłem ustawodawcy było mianowicie objęcie tym prawem w równym stopniu ogółu sędziów wspomnianych sądów. W wyniku tego nastąpiła w tej mierze jednoznaczna zmiana jakościowa.

⁵ Chodzi o zrzeczenie się przez sędziego zajmowanego stanowiska sędziowskiego.

Po drugie, wbrew pogładowi w tej kwestii Prokuratora Generalnego, analiza treści przytoczonych wyżej przepisów wskazuje jednoznacznie, iż prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko obejmuje zarówno zajmowane poprzednio stanowisko sędziowskie, jak też zajmowane poprzednio stanowisko niesędziowskie poza strukturą sądów. Przyjęciu innej wykładni sprzeciwia się literalne brzmienie zarówno przepisów aktualnie obowiązujących w tym zakresie, jak też przepisów już uchylonych. Co więcej, przepis art. 23 ustawy z 1962 r. o Sądzie Najwyższym wręcz imiennie wymienia stanowisko sędziowskie, wśród innych stanowisk, na które sędzia SN miał prawo powrócić po upływie kadencji w wypadku niewybrania go na sędzię SN następnej kadencji. Za taką wykładnią przemawia też pierwotne brzmienie art. 38 ust. 5 oraz obecna treść art. 33 ust. 6 ustawy z 1984 r. o Sądzie Najwyższym. Redakcję tych przepisów, gdy chodzi o istotę omawianego prawa, różni jedynie większą zwięzłość, większy stopień ogólności w stosunku do treści art. 23 ustawy z 1962 r. o Sądzie Najwyższym.

Po trzecie, upowszechnienie prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko stanowi przejaw dążenia w ostatnim okresie do właściwego pod względem ustrojowym usytuowania sądownictwa w systemie organów państwowych oraz do właściwego usytuowania pozycji sędziów. Prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko umacnia niewątpliwie niezależność sędziego i, jak słusznie zauważa to RPO, stanowi obok niezawisłości, nieusuwalności i nieprzenoszalności sędziego jeden z dalszych atrybutów przywiązanych do tego stanowiska. Prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko może też spełniać pewną rolę w rozwiązywaniu przez sędziów swoich spraw o charakterze życiowym (bytowym), np. rezygnacja z zajmowanego dotychczas stanowiska ze względów rodzinnych, mieszkaniowych i innych.

Po czwarte, jedynie reminiscencją powiązania omawianego prawa z kadencyjnością Sądu Najwyższego jest przepis art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw (...), dotyczący sędziów SN kadencji, która upłynęła 30 czerwca 1990 r., nie powołanych na sędziów SN.

Jego zasięg podmiotowy jest wszak z góry określony i nosi cechy przepisu epizodycznego. Pomijając kwestię adresatów tego przepisu, w swojej treści materialnoprawnej nie różni się on jednak od wcześniej omawianych przepisów dotyczących tej materii.

Po piąte wreszcie, na gruncie prawa pozasądowego - prawo powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko znalazło swój wyraz w art. 16¹ ustawy z 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym i objęło sędziów tego Trybunału. Zostało przy tym powiązane z upływem kadencji sędziów TK, co jest naturalną konsekwencją obecnych rozwiązań ustrojowych tego organu. Poza innymi funkcjami prawo to zapewnia drożność kadrową między TK a innymi ośrodkami myśli i praktyki prawniczej. Obejmuje w swojej treści powrót na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie, jak też na poprzednio zajmowane inne stanowisko poza strukturą sądów. Wchodzi w grę w wypadku upływu kadencji sędziego TK, jak też w wypadku zrzeczenia się stanowiska sędziego TK. To ostatnie uprawnienie wynika z przepisu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym, odsyłającego w sprawach praw i obowiązków sędziów TK nie unormowanych w tej ustawie do przepisów ustawy o Sądzie Najwyższym dotyczących tych spraw.

4. Z tego, co zostało powiedziane wyżej w pkt 1 -3 na temat "prawa powrotu sędziego na stanowisko zajmowane poprzednio", wynikającego z treści przepisów wymienionych na wstępie uchwały, wynika niewątpliwie iż mamy tu do czynienia z prawem podmiotowym sędziego, proklamowanym przez wspomniane przepisy ustawowe i przez te przepisy zagwarantowanym. W swojej treści prawo to obejmuje zarówno powrót na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie, jak też na zajmowane poprzednio inne stanowisko poza strukturą sądów. Prawo to stanowi, obok niezawisłości sędziowskiej, nieusuwalności i nieprzenoszalności sędziego, jeden z atrybutów sędziowskich, określających pozycję sędziego w sferze wymiaru sprawiedliwości i odnosi się obecnie do ogółu sędziów. W zapatrywaniu tym Trybunał Konstytucyjny jest w pełni zgodny z zapatrywaniem na tę kwestię Rzecznika Praw Obywatelskich i Krajowej Rady Sądownictwa. Nie podziela natomiast poglądu w tej mierze Prokuratora Generalnego z powodów, o których była mowa już wcześniej.

Z dokonanego wyżej w pkt 1 przeglądu przepisów dotyczących prawa powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko wynika również, iż było ono wdrażane w życie etapami, najpierw w stosunku do sędziów SN i w powiązaniu z kadencyjnością tego Sądu, aby w ostatnim okresie zyskać walor prawa powszechnego w stosunku do ogółu sędziów, którzy zostali odwołani na skutek zrzeczenia się dotychczas zajmowanego stanowiska po wejściu w życie wspomnianych przepisów, bądź których kadencja upłynęła po tym terminie, z jednym wszak zastrzeżeniem, o którym jest mowa niżej.

Mianowicie, semantyczna ocena przepisów dotyczących prawa powrotu sędziego na stanowisko poprzednio zajmowane w związku z odwołaniem sędziego na skutek zrzeczenia się przez niego stanowiska zajmowanego dotychczas wskazuje na ścisły związek między zrzeczeniem się stanowiska dotychczasowego i zamiarem (wolą) powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio. Wynika z tego, iż w konstrukcji “prawa powrotu” wolę powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio traktować należy jako pobudkę główną zrzeczenia się stanowiska dotychczas zajmowanego; że innymi słowy - nie chodzi tu o powrót na stanowisko zajmowane poprzednio w każdym wypadku zrzeczenia się dotychczasowego stanowiska sędziowskiego. Prawo powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko nie wchodzi mianowicie w grę, gdy wola powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio ujawnia się później, po upływie określonego, a nawet dłuższego czasu. W tym względzie Trybunał Konstytucyjny podziela pogląd Krajowej Rady Sądownictwa. W konsekwencji takiego pojmowania prawa powrotu sędziego na stanowisko zajmowane poprzednio Trybunał Konstytucyjny ustalił w wykładni (pkt 1), iż wola powrotu sędziego na takie stanowisko powinna zostać wyrażona w sposób jednoznaczny, w formie pisemnej, najpóźniej bezpośrednio po odwołaniu z zajmowanego dotychczas stanowiska, bądź bezpośrednio po upływie kadencji. Taka wykładnia nie zamyka naturalnie możliwości powrotu do pracy w sądownictwie sędziemu, który zrzekł się swego czasu zajmowanego stanowiska sędziowskiego, a w okresie późniejszym postanowił ubiegać się ponownie o stanowisko sędziowskie. Tyle że w tym wypadku podlega, jako kandydat na sędziego, ogólnie obowiązującej procedurze w tej mierze, dotyczącej osób ubiegających się o powołanie na stanowisko sędziowskie.

5. Powrót na poprzednio zajmowane stanowisko (otrzymanie stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu) może mieć miejsce, “jeżeli nie ma innych przeszkód prawnych”, jak formułują to niektóre z przepisów dotyczących tej materii, bądź “jeżeli nie ma przeszkód prawnych”, jak formułują to inne z tych przepisów.

Analiza wspomnianych przepisów wskazuje, iż drobna różnica językowa w ich redakcji (obecność bądź nieobecność w tych przepisach wyrazu “innych”) nie ma jakiegokolwiek znaczenia merytorycznego, mogącego mieć wpływ na sens tych przepisów. Z tego względu nie przywiązuje się do niej żadnej wagi w dalszych rozważaniach.

Brak bliższych wskazówek określających sens i znaczenie określenia “przeszkody prawne” w ustawach proklamujących prawo powrotu sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko zdaje się przemawiać jednoznacznie za tezą, iż ustawodawca nawiązuje tu do określonych w przepisach prawa wymagań natury osobistej do zajmowania stanowiska, na które miałby powrócić sędzia. W wypadku powrotu na stanowisko sędziowskie chodzi tu o wymagania, których spełnienie warunkuje powołanie na stanowisko sędziowskie określone w ustawie - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz w ustawach dotyczących określonych sądów. Niespełnianie jakiegokolwiek z tych wymagań stanowi “przeszkodę prawną” uniemożliwiającą powrót na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie.

Niespełnianie jakiegokolwiek z powyższych wymagań stanowi także przeszkodę prawną do otrzymania stanowiska równorzędnego. Zaoferowanie bowiem zainteresowanemu stanowiska równorzędnego, jako zastępczego w miejsce stanowiska zajmowanego poprzednio, może mieć bowiem miejsce jedynie w wypadku braku możliwości powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio z przyczyn leżących poza sferą wymagań osobistych, które winien spełniać zainteresowany.

W uzasadnieniu wniosku Rzecznik Praw Obywatelskich, skłaniając się do takiego pojmowania pojęcia “przeszkody prawne”, wyraża zarazem pewne obawy co do niektórych wymagań osobistych sformułowanych przy pomocy określeń nie dość ostrych, takich jak “nieskazitelność charakteru”, “prawość”. Ustosunkowując się do tej kwestii należy przede wszystkim stwierdzić, iż posługiwania się w prawie tego typu pojęciami nieostrymi nie można a priori traktować jako uchybienia legislacyjnego. Często bowiem skonstruowanie określonej normy prawnej przy ich pomocy stanowi jedyne rozsądne wyjście. Na straży właściwego zastosowania takiej normy stoją przede wszystkim normy procesowe, nakazujące wykazanie przesłanek, jakie legły u podstaw zastosowania w konkretnej sprawie normy prawnej skonstruowanej przy użyciu tego rodzaju nieostrego pojęcia. Należy przyjąć, iż także przy podejmowaniu rozstrzygnięć o prawie powrotu sędziego na stanowisko zajmowane poprzednio ta powszechnie ugruntowana zasada znajdzie swoje zastosowanie, przez co zapobiegnie dowolności w interpretacji tego rodzaju pojęć.

6. Z tych samych względów, co w kwestii określenia pojęcia “przeszkody prawne”, podstawy bliższego określenia pojęć.. stanowisko poprzednio zajmowane” oraz “stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu” i ich znaczenia, w ocenie Trybunału Konstytucyjnego, poszukiwać należy na gruncie przepisów

ustrojowych (organizacyjnych) dotyczących określonego organu lub jednostki organizacyjnej. W odniesieniu do sądów oraz powrotu sędziego na zajmowane poprzednio stanowisko sędziowskie lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu w grę wchodzi przepisy ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Przede wszystkim, w ocenie Trybunału Konstytucyjnego, należy przyjąć, iż zwrot "powrót na stanowisko poprzednio zajmowane" oznacza powrót na określone takie samo co poprzednio stanowisko pod względem zawodowym. W odniesieniu do stanowiska sędziego decydującym pod tym względem kryterium tożsamości stanowiska sędziowskiego jest zakres powierzanej sędziemu jurysdykcji. W konsekwencji przez pojęcie "stanowisko poprzednio zajmowane" rozumieć należy stanowisko sędziowskie w konkretnym sądzie, w którym orzekał zainteresowany przed powołaniem (wybraniem) go na stanowisko, z którego został następnie odwołany na skutek zrzeczenia się tego stanowiska, bądź gdy stanowisko, na które został powołany (wybrany) wygasło na skutek upływu kadencji. Zarazem należy przyjąć, iż pojęcie "zajmowane poprzednio stanowisko sędziowskie" nie obejmuje stanowisk o charakterze funkcyjnym, takich jak prezes czy przewodniczący wydziału, jako że stanowiska takie powierzone są, w myśl ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, w osobnym trybie przez organy samorządu sędziowskiego, poza aktem powołania przez Prezydenta RP na określone stanowisko sędziowskie. Nie obejmuje też na tej samej zasadzie uprawnienia do powrotu na stanowisko sędziowskie w tym samym co poprzednio wydziale, chociaż byłoby to wysoce pożądane, gdy w sądzie, do którego powrócił sędzia, istnieją po temu warunki faktyczne. Ta ostatnia uwaga pozostaje w określonym związku także z treścią pojęcia "stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu".

To ostatnie pojęcie, wychodząc z gramatycznej i logicznej oceny treści przepisów stanowiących przedmiot niniejszej wykładni, jest niewątpliwie prawem zastępczym w stosunku do "prawa powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio". Po wtóre - wchodzi w grę, gdy mimo braku przeszkód prawnych o charakterze osobistym nie może być zrealizowane. Prawo powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio. Ta niemożność zrealizowania tego prawa wynikać może jedynie z istotnych przyczyn obiektywnych. Mogą to być przyczyny natury prawnej lub faktycznej, np. zniesienie sądu, w którym pełnił funkcję sędziego zainteresowany, bądź brak etatu. Powierzenie sędziemu stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu, wychodząc z przesłanek dotyczących istoty prawa powrotu jako prawa podmiotowego, nastąpić może jedynie za zgodą zainteresowanego. Wydaje się także zasadne przyjęcie, iż sam zainteresowany, znając obiektywne przeszkody do jego powrotu na stanowisko zajmowane poprzednio, może z góry w swoim wniosku wyrazić wolę przyjęcia stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu. Wreszcie pojęcie "stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu" oznacza, w ocenie Trybunału Konstytucyjnego, stanowisko sędziowskie w innym sądzie tego samego rzędu.

W kwestiach tych stanowisk Trybunał Konstytucyjny podzielił w istocie co do zasady stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich.

7. W swoim wniosku Rzecznik Praw Obywatelskich słusznie sygnalizowała m. in. nader istotne trudności w ustaleniu, na podstawie obowiązujących w tej mierze przepisów, właściwości organów w sprawach powrotu sędziego na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu oraz trybu postępowania w tych sprawach.

W kwestiach tych zgodzić się przede wszystkim trzeba z Krajową Radą Sądownictwa, iż powrót sędziego na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie lub otrzymanie stanowiska sędziowskiego równorzędnego poprzednio zajmowanemu, zgodnie z art. 60 ust. 1 Konstytucji RP, nastąpić może jedynie w drodze powołania przez Prezydenta RP, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa.

U podstaw tego stanowiska leży założenie, iż powołanie osoby będącej sędzią na inne stanowisko sędziowskie uchyla dotychczasowe powołanie. Innymi słowy - czynny zawodowo sędzia powołany na inne stanowisko sędziowskie traci dotychczasowe stanowisko, jako że nie można równocześnie piastować dwóch różnych stanowisk. Przemawiają za tym nie tylko względy logiczne, lecz przede wszystkim względy formalnoprawne. Brak jest bowiem jakiegokolwiek przepisu dopuszczającego tego rodzaju sytuację. Żaden przepis nie przewiduje z jednej strony swoistego zawieszenia dotychczasowego stanowiska sędziowskiego w oczekiwaniu na ewentualny powrót na to stanowisko zainteresowanego, ani też "odżywiania" poprzednio zajmowanego stanowiska z chwilą zrzeczenia się stanowiska ostatnio zajmowanego. Podobnie ma się sprawa, gdy chodzi o powołanie (wybór) na stanowisko sędziowskie oparte na zasadzie kadencyjności.

W tym kontekście nie można podzielić stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich, jakoby sędziowie Sądu Najwyższego kadencji, która upłynęła z dniem 30 czerwca 1990r., nie wybrani do składu Sądu Najwyższego, zachowali swoje wcześniejsze stanowiska sędziowskie.

Fakt, iż prawo powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie jest zagwarantowanym przez ustawy prawem podmiotowym sędziego, rodzi także i tę konsekwencję, iż sędzia pragnący skorzystać z tego prawa wyłączony jest z procedury przewidzianej dla rekrutacji kandydatów na sędziów. Wniosek o powołanie go na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie (o powierzenie mu stanowisko sędziowskiego równorzędnego poprzednio zajmowanemu) zainteresowany składa wprost Krajowej Radzie Sądownictwa. Podstawy prawnej po temu Trybunał Konstytucyjny upatruje w art. 1 ust. 2 i art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. Nr 73, poz. 435 i z 1990 r. Nr 53, poz. 306), w czym zgodny jest co do zasady z poglądem Krajowej Rady Sądownictwa.

Gdy chodzi o postępowanie w tych sprawach, to powinno się ono toczyć w trybie przewidzianym dla działań Rady, ustalonym w ustawie dotyczącej tego organu oraz w regulaminie o szczegółowym trybie działania, do wydania którego upoważnia Radę art. 10 ust. 2 ustawy. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego w regulaminie tym, zgodnie z zasadami państwa prawnego i ugruntowanymi zasadami procesowymi w postępowaniu przed organami państwowymi, powinien m. in. znaleźć się wymóg pisemnego formułowania wniosków w kwestiach powoływania na stanowiska sędziowskie, jak też gdy chodzi o informowanie zainteresowanych o stanowisku Rady do wnoszonych do niej wniosków o woli powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko sędziowskie lub otrzymania stanowiska równorzędnego poprzednio zajmowanemu, w tym o istnieniu dostrzeżonych przeszkód prawnych do wystąpienia z wnioskiem do Prezydenta RP o powołanie na nowe stanowisko sędziowskie.

8. Z braku w tej mierze szczególnych postanowień w ustawie o Krajowej Radzie Sądownictwa, nie ulega wątpliwości, iż postępowanie przed Radą w sprawach objętych wykładnią jest swoistym postępowaniem jednoinstancyjnym. Nie można jednak przejść do porządku nad uwagami Rzecznika Praw Obywatelskich wskazującymi na skutki prawne, wynikające z braku obecnie jakichkolwiek przepisów ustawowych przewidujących środki prawne od niekorzystnych dla sędziego rozstrzygnięć Rady w kwestiach objętych wykładnią.

Równocześnie nie można podzielić stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich, wedle którego także w omawianych tu sprawach przysługuje sędziemu środek prawny od niekorzystnych dla niego rozstrzygnięć Rady, jako że zasada dwuinstancyjnego postępowania stała się powszechnie obowiązująca w postępowaniu przed organami państwowymi, po wtóre na tej zasadzie, iż ani Konstytucja RP, ani ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa nie stwarzają podstaw do odebrania sędziemu prawa do obrony swoich praw. Źródłem upowszechnienia się zasady dwuinstancyjnego postępowania są bowiem pozytywne rozstrzygnięcia w tym zakresie w przepisach procesowych, dotyczących postępowania przed określonymi organami. O dwuinstancyjności postępowania w określonych sprawach, wedle dotychczasowej praktyki prawotwórczej, rozstrzyga każdorazowo ustawodawca. U podstaw tej praktyki leży fakt, iż brak jest dotychczas jakiejś normy ogólnej w tym zakresie, w tym także normy konstytucyjnej, odnoszącej się do wszystkich działów prawa, przysądzającej a dwuinstancyjności postępowania. Milczenie na ten temat ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa nie daje żadnych podstaw do wnioskowania o dwuinstancyjnym postępowaniu przed Radą w sprawach objętych niniejszą wykładnią. Można jedynie w omawianych tu sprawach pro futuro postulować odpowiednie w tym zakresie rozstrzygnięcia prawodawcze, na co wskazuje też Prokurator Generalny. Pełne upowszechnienie dwuinstancyjnego postępowania przed organami państwowymi, w szczególności w sprawach indywidualnych, odpowiadałoby niewątpliwie istocie państwa prawnego.

Zarazem należy przyjąć, iż w treści zasady państwa prawnego mieści się niewątpliwie obowiązek wnikliwego prowadzenia przez Radę postępowania w omawianych tu sprawach, w tym także w miarę potrzeby z udziałem w postępowaniu wyjaśniającym zainteresowanego. Po drugie, z analizy tekstu ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa nie wynika jakiegokolwiek ograniczenie dla Rady co do zmiany swoich uchwał (rozstrzygnięć), zawierających ujawnione po ich podjęciu błędne rozstrzygnięcia, rodzące ujemne konsekwencje dla zainteresowanego. Może to mieć miejsce także na wniosek zainteresowanego i prowadzić do ponownego rozpatrzenia sprawy przez Radę.

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione wyżej okoliczności, należało ustalić, jak w sentencji uchwały.

